

De sociaaleconomische mobiliteit van laaggeschoolden

Hoge Raad voor de Werkgelegenheid. (2013). *Verslag 2013*. Brussel.¹

Het verslag 2013 van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, dat in juni laatstleden verscheen, behandelt de thematiek van de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt. Op basis van de gemaakte analyses werden aanbevelingen geformuleerd. In dit artikel wordt in het bijzonder het hoofdstuk met betrekking tot de sociaaleconomische mobiliteit van laaggeschoolden onder de loep genomen.

In het verslag 2013 van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (HRW) wordt de situatie van laaggeschoolden op de Belgische arbeidsmarkt onderzocht. Hierbij wordt het niveau van het diploma gehanteerd om te bepalen wie laaggeschoold is, namelijk de personen die het secundair onderwijs niet hebben beëindigd. Het betreft een groep personen die een veel groter dan gemiddeld risico lopen moeilijkheden te ondervinden bij het vinden en het behouden van een baan. Maar meer dan onvoldoende kennis zorgt verwijdering van de arbeidsmarkt ervoor dat iemand het risico loopt op uitsluiting en desgevallend een specifieke begeleiding moet kunnen krijgen. Sociale attitudes, communicatievaardigheden en het sociale netwerk waar men op kan terugvallen, zijn in dat opzicht even belangrijke elementen als het behaalde diploma. Deze 'competenties' zijn evenwel moeilijk meetbaar, terwijl de door een schooldiploma bekrachtigde 'kennis' dat wel is.

In het verslag wordt achtereenvolgens de kwalificatiemismatch tussen het aanbod van en de vraag naar arbeid beschreven, een portret van de laaggeschoolde bevolking geschetst, en de sociaaleconomische mobiliteit, de verwerving van competenties,

de prikkels om de arbeidsparticipatie te verhogen en de lonen behandeld.

Dit artikel focust op de invloed van het scholingsniveau op de sociaaleconomische mobiliteit.

Elk jaar vinden op de arbeidsmarkt een groot aantal transitie

plaats tussen werk, werkloosheid of inactiviteit. Het scholingsniveau blijkt daarbij een belangrijke invloed uit te oefenen. Eerst worden deze trajecten beschreven aan de hand van respectievelijk de resultaten van de enquête naar de arbeidskrachten en de administratieve gegevens van de RVA. vervolgens wordt het traject na het beëindigen van het onderwijs onderzocht. En ten slotte, worden de voornaamste aanbevelingen van de Hoge Raad samengevat.

Sociaaleconomische transitie op basis van de EAK

Nooit eerder telde ons land zo weinig laaggeschoolden, maar het verschil tussen hun werkgelegenheidsgraad en die van de midden- of hooggeschoolden blijft groot: in 2012 had slechts zowat 47% van de laaggeschoolde 20- tot 64-jarigen een baan, tegenover 69% van hun middengeschoolde en 81% van de hooggeschoolde leeftijdsgenoten.² Dat komt onder meer door de voortdurend afnemende vraag naar laaggeschoolden, als gevolg van de concurrentie van laageloonlanden, de technologische vooruitgang en veranderende

consumptiewijzen. Het werkgelegenheidsbeleid moet dan ook bijzonder aandacht hebben voor deze problematiek.

Gebruikte methode

Voor de analyse van de sociaaleconomische transitie (tussen werkgelegenheid, werkloosheid en inactiviteit) wordt gebruik gemaakt van de gegevens van de enquête naar de arbeidskrachten (EAK). In de EAK is immers een vraag opgenomen over de sociaaleconomische toestand van de respondent één jaar vóór de enquête, waardoor de sociaaleconomische mobiliteit over de tijd heen bestudeerd kan worden.

Voor de bevolking van 15 tot 64 jaar als geheel zijn de meest persistente arbeidsmarktsituaties in België de werkgelegenheid (95% van de personen die in 2010 aan het werk was, had in 2011³ nog steeds een baan) en de inactiviteit (88% van de inactieven in 2010 was nog steeds inactief in 2011). Van de werklozen had 77% een jaar later nog geen werk (werkloosheid of inactiviteit) en had 23% een baan gevonden.

De transitie tussen sociaaleconomische situaties worden bestudeerd aan de hand van een multivariate analyse. Daartoe wordt een model met een kwalitatieve variabele gebruikt. Dat is een statistisch model dat de waarschijnlijkheidsverdeling van de discrete afhankelijke variabele specificeert als een functie van onafhankelijke variabelen.

Om een model met een kwalitatieve variabele te schatten, worden impliciet de procentuele aandelen gebruikt van de personen in een gegeven situatie (bijvoorbeeld de personen met een baan in 2011 die zich het voorgaande jaar nog werkloos noemden). Intuïtief kan worden gesteld dat die percentages kunnen worden beschouwd als ramingen van de relatieve frequentie van de bestudeerde transitie (bijvoorbeeld de overgang van werkloosheid naar werkgelegenheid tussen 2010 en 2011), en dat die kansramingen⁴ vervolgens kunnen worden gekoppeld aan een aantal onafhankelijke variabelen zoals het geslacht, het scholingsniveau, de leeftijd, de nationaliteit⁵, het gewest of de gezinstoestand. Zodoende kan een multivariate analyse worden uitgevoerd, die het mogelijk maakt het effect van een kenmerk op de waarschijnlijkheid van een transitie te meten, door te controleren voor de invloed van alle andere in het model opgenomen

kenmerken, op analoge wijze als in een analyse aan de hand van een klassieke lineaire regressie.

Scholingsniveau en transitie

Volgens het empirisch model op basis van de gegevens van 2011 zou 57% van de werklozen uit de referentiegroep⁶ het volgende jaar opnieuw een baan vinden. Vrouwen hebben een ietwat geringere kans om vanuit werkloosheid een baan te vinden. Evenzo hebben personen met een partner betere kansen om vanuit de werkloosheid aan de slag te gaan (66%). De nationaliteit heeft geen statistisch significante invloed.

Tabel 1.

Schattingen betreffende de transitie van werkloosheid naar werk en vice versa; 2011

	Kans op transitie	
	Van werkloosheid naar werk	Van werk naar werkloosheid
Referentie	56,9	1,7
Vrouwen	52,1	1,7
Laaggeschoolden	46,0	3,2
Hooggeschoolden	58,1	1,0
Brussel	26,5	4,3
Wallonië	38,5	2,6
20 tot 24 jaar	69,5	3,6
25 tot 34 jaar	64,9	2,7
50 tot 64 jaar	34,2	0,9
Overige EU-staatsburgers	60,2	2,1
Niet-EU-staatsburgers	54,6	5,2
Nationaliteit onbekend	58,9	4,4
Partner	66,0	0,9
Personen ten laste	55,5	1,7

Noten: – Cursief weergegeven transitiekansen zijn niet statistisch significant op ten minste 10%
 – Referentiegroep: man, middengeschoold, woonachtig in Vlaanderen, leeftijd van 35 tot 49 jaar, Belg, alleenstaande, niemand ten laste

Bron: EAK (ongewogen microgegevens)

Het gewest waar de betrokkene woont heeft, bovenop de door het model gecontroleerde effecten (geslacht, scholingsniveau, enzovoort), een zeer belangrijke invloed: tussen 2010 en 2011 lag de kans voor werkzoekenden om een nieuwe baan te vinden bijna 20 procentpunt lager in Wallonië dan in Vlaanderen, waar die kans meer dan het dubbele bedroeg van die in Brussel.

De leeftijd is een tweede sleutelfactor. De kans op het vinden van een baan beliep nog slechts 34% voor de groep werkzoekenden tussen 50 en 64 jaar. De werkloosheidsduur van de vijftigplussers is dan ook bijzonder lang, zelfs al is die groep vrij beperkt in aantal.

De derde factor in volgorde van belangrijkheid is het scholingsniveau. Volgens de gegevens van 2011 is de uitstroom uit werkloosheid naar werk vergelijkbaar voor de midden- en hogeschoolden. Maar een laaggeschoolde die voor het overige volledig overeenstemt met de referentiepersoon had een transitiekans van slechts 46% (dat is 10 procentpunt lager).

Indien, omgekeerd, de transitie van werk naar werkloosheid worden bekeken, blijken er in België relatief weinig instabiele banen voor te komen: voor de referentiegroep bleef de transitiekans beperkt tot 1,7%. De gegevens wijzen echter op belangrijke verschillen. Zo neemt de stabiliteit van de werkgelegenheid stelselmatig toe volgens de leeftijdscategorie: jongeren hebben een veel grotere kans (3,6%) om binnen het jaar hun baan te verliezen, terwijl die kans bij de nog werkende vijftigplussers slechts 0,9% bedraagt.

In tegenstelling tot bij de transitie van werkloosheid naar werk, heeft de nationaliteit een significant effect op de overgang van werk naar werkloosheid: niet-EU-staatsburgers hebben over het algemeen minder stabiele banen, terwijl het verschil tussen de Belgen en de overige EU-onderdanen kleiner is. Bij deze vorm van transitie is er geen verschil tussen mannen en vrouwen. Daarentegen lopen personen met een partner minder kans op werkloosheid.

Het gewest blijkt opnieuw een belangrijke determinant te zijn: de kans dat de baan wordt beëindigd is ceteris paribus veel groter voor de inwoners van Brussel (4,3%) en van Wallonië (2,6%) dan voor die van Vlaanderen.

Tot slot is het scholingsniveau een sleutelfactor voor de stabiliteit van de werkgelegenheid: ten

opzichte van de gediplomeerden van het hoger onderwijs is de kans op werkloosheid bijna tweemaal hoger voor de middengeschoolden en driemaal hoger voor de laaggeschoolden.

Een soortgelijke schatting werd uitgevoerd door de resultaten van de enquêtes voor de periode 1998 tot 2011 samen te voegen (figuur 1).⁷ De gebruikte specificatie is ongeveer dezelfde, op het feit na dat de invloed van de nationaliteit niet nagegaan kon worden, gelet op de opeenvolgende uitbreidingen van de EU gedurende die periode. De steekproef werd in drie delen onderverdeeld op basis van het scholingsniveau, waarop afzonderlijke ramingen werden uitgevoerd. Zo kon worden nagegaan of de invloed van het scholingsniveau over de tijd is veranderd.

De transitie van werkloosheid naar werk blijken een uitgesproken conjunctuurprofiel te vertonen; dit cyclische karakter is wel minder uitgesproken voor de hogeschoolden. De kans op het vinden van een baan is systematisch aanzienlijk kleiner voor de laaggeschoolden.

Voor de drie groepen wordt over de beschouwde periode een licht opwaartse trend waargenomen, die wijst op een daling van de gemiddelde werkloosheidsduur. Mogelijk hebben de betere controle van het zoekgedrag naar werk vanaf medio 2004, de grotere professionalisering van de begeleiding en de uitbouw van de dienstenchequesregeling bijgedragen tot deze ontwikkeling.

Ook inzake de transitie van werk naar werkloosheid werd, eveneens afzonderlijk uitgevoerd voor de drie scholingsniveaus, een soortgelijk model geschat.

Bij de laag- en de middengeschoolden is de transitie naar werkloosheid een cyclisch verschijnsel; bij de hogeschoolden is het verband met de economische conjunctuur minder sterk. De transitiekans vertoont tevens systematisch een invers verband met het scholingsniveau. Alhoewel de drie groepen een licht opwaartse trend laten optekenen, is de helling meer uitgesproken voor de groep van de laaggeschoolden. Over de beschouwde periode lijkt de stabiliteit van de werkgelegenheid van laaggeschoolden dus afgenomen te zijn. Dit kan toe te schrijven zijn aan het feit dat er meer laaggeschoolden aan het werk waren in meer kwetsbare ondernemingen en bedrijfstakken, of in ondernemingen en bedrijfstakken die de afgelopen vijftien jaar aanzienlijke herstructureringen ondergingen.

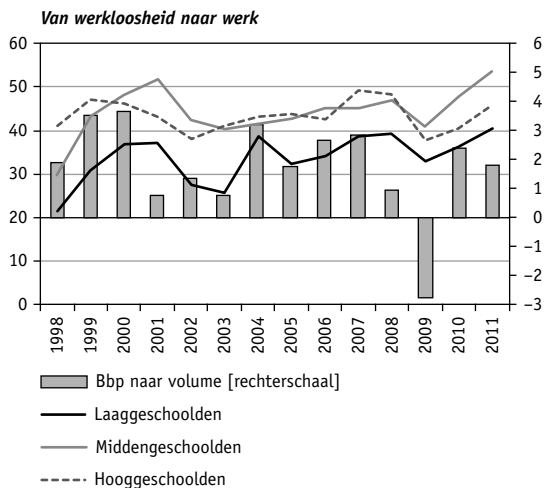
Ook ervaren laaggeschoolden meer dan vroeger problemen om toegang te krijgen tot contracten van onbepaalde duur; het aandeel van uitzendarbeid en

tijdelijke arbeidsovereenkomsten is immers sneller toegenomen bij de laaggeschoolden dan bij de andere groepen van werkenden.

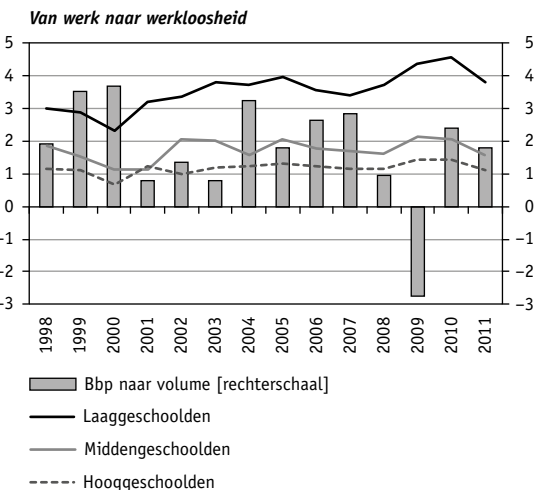
Figuur 1.

Transities van werkloosheid naar werk en vice versa (in %, ramingen per scholingsniveau)

Van werkloosheid naar werk

Van werk naar werkloosheid

Bron: EAK (ongewogen microgegevens)

In vergelijking met de andere groepen, hebben laaggeschoolden ook een veel grotere probabilmiteit om van werkgelegenheid in inactiviteit te belanden. De sociodemografische variabelen spelen hierbij evenwel een verschillende rol naargelang van het geslacht. Voor mannen verkleint die kans indien ze een partner of personen ten laste hebben. Bij de vrouwen daarentegen, stijgt die probabilmiteit in een gezinssituatie; het hebben van een partner heeft voor hen geen significant effect. Deze resultaten tonen aan dat de verantwoordelijkheden binnen het gezin in ons land vrij traditioneel verdeeld blijven.

De op basis van de EAK-resultaten bekomen conclusies worden bevestigd door de longitudinale statistieken van de gegevensbank SILC, die het mogelijk maken een – weliswaar kleinere – groep personen maand na maand te volgen, waardoor kortstondige transities kunnen worden vastgesteld, wat niet mogelijk is op basis van de EAK-gegevens. Hieruit blijkt dat tijdens de beschouwde periode,

van januari 2008 tot december 2009, slechts 56% van de laaggeschoolden duurzaam werd ingeschakeld op de arbeidsmarkt, tegen meer dan 80% van de middengeschoolden en meer dan 90% van de hooggeschoolden.

Transities op basis van de administratieve gegevens van de RVA

Instroom en uitstroom van werkzoekenden

Ieder jaar wordt een groot aantal mensen werkloos en vinden vele werklozen een baan of worden ze inactief. Deze realiteit kan niet worden gevat door de werkzoekenden op een gegeven moment statistisch te tellen. Daarentegen kunnen aan de hand van het aantal werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW-WZ) die elk kwartaal in en uit de werkloosheid treden, en van het totale aantal werkzoekende uitkeringsgerechtigde

werklozen in diezelfde periode, de in- en uitstroompercentages worden berekend, en kan een dynamisch beeld worden bekomen van het werkloosheidsverloop.

Voor deze analyse werden de werkzoekenden die in het kwartaal t werkloos worden, gedefinieerd als de personen die in $t-1$ geen enkele betaling van de RVA hadden ontvangen en er ten minste één ontvangen in t . De werkzoekenden die in t uit de werkloosheid treden, ontvingen ten minste één betaling van de RVA in $t-1$ en ontvangen er geen meer in t . Het gemiddelde van 2012 stemt overeen met het gemiddelde van de aldus voor elk kwartaal opgetekende stromen⁸, gedeeld door het gemiddelde van de totale aantallen van elk kwartaal.

De in- en uitstroompercentages bedragen ongeveer 14% bij de laaggeschoolden, die binnen de werkloze populatie de grootste groep vormen, terwijl ze bij de midden- en hooggeschoolden ongeveer 20% belopen. De percentages variëren volgens leeftijd en gewest: in elk van de scholingsgroepen treden de jongste leeftijdsgroep en de in Vlaanderen

ingeschreven werkzoekenden vaker in en uit de werkloosheid.

Uitstroom naar werk

De administratieve gegevens van de RVA maken het ook mogelijk de transities naar werk in te schatten. Deze meten het aantal als werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werkloze (UVW-WZ) ingeschreven personen tijdens een gegeven kwartaal die, in de volgende twaalf maanden, gedurende ten minste een volledige maand als 'aan het werk' werden ingeschreven. De aldus berekende uitstroompercentages variëren naargelang de kenmerken van de in aanmerking genomen personen (tabel 2). Van alle UVW-WZ die in het tweede kwartaal van 2011 ingeschreven waren, vond 34,2% een baan in de daarop volgende twaalf maanden. Dit aandeel bedroeg meer dan 40% voor de midden- en de hooggeschoolden, terwijl het slechts 28,2% beliep voor de laaggeschoolde werkzoekenden.⁹

Tabel 2.

Transitiepercentage naar werk van de als UVW-WZ ingeschreven personen in het tweede kwartaal van 2011

	Alle scholingsniveaus	Laaggeschoolden	Midden-geschoolden	Hoog-geschoolden
Totaal (p.m. % van het totaal)	34,2 (100,0)	28,2 (58,1)	41,6 (28,5)	44,8 (13,4)
Leeftijdsgroep				
15-24 jaar	50,6	44,0	56,9	71,0
25-54 jaar	35,2	29,6	40,6	46,2
55-64 jaar	5,6	4,4	7,3	10,8
Werkloosheidsduur				
Minder dan 2 jaar	46,3	40,1	51,9	55,5
Van 2 tot 4 jaar	31,1	28,0	36,4	34,7
Meer dan 4 jaar	11,3	9,0	15,5	17,1
Gewest				
Brussel	25,5	21,2	30,1	33,8
Vlaanderen	42,6	36,6	49,3	52,0
Wallonië	30,7	24,3	38,5	43,8

Noten: – Transitiepercentage naar werk: aantal als UVW-WZ ingeschreven personen tijdens een gegeven kwartaal en die, in de volgende twaalf maanden, gedurende ten minste een volledige maand als zijnde aan het werk werden ingeschreven, in procenten van het totale aantal UVW-WZ
– Laaggeschoolden = met inbegrip van diegenen die een leertijd hebben gevolgd

Bron: RVA

Ook wanneer de werkloze populatie wordt opgesplitst volgens leeftijd, werkloosheidsduur en gewest liggen de berekende uitstroombpercentages systematisch lager voor de laaggeschoolden. Maar binnen deze groep, net als voor de hogergeschoolden, beïnvloeden deze drie factoren de kans op uitstroom. Zo neemt deze probabilliteit af naarmate de werklozen ouder zijn (4,4% voor de 55- tot 64-jarige laaggeschoolden) en naarmate ze langer werkloos zijn (9% voor de laaggeschoolden die langer dan vier jaar werkloos zijn). In Brussel is het uitstroombpercentage uit de werkloosheid het laagst (21,2% bij de laaggeschoolden). Vlaanderen laat de beste resultaten zien. Het uitstroombpercentage voor laaggeschoolden is er, met 36,6%, zelfs duidelijk hoger dan de percentages voor de totale populatie in Brussel en Wallonië.

Traject na het beëindigen van het onderwijs

Naast hun schooltraject zijn ook de eerste stappen die jonge schoolverlaters in het beroepsleven zetten

bepalend voor hun werkgelegenheid in de toekomst of voor hun 'inzetbaarheid'. De ad hoc module van 2009 van de EAK betreffende de transitie van jongeren van de school naar de arbeidsmarkt verschaft bepaalde aanvullingen bij de analyse van de inschakeling van laaggeschoolden in de arbeidsmarkt.

De vragenlijst die naar jongeren van onder de 35 jaar werd gestuurd in 2009, laat onder andere toe te bepalen of zij, nadat zij voor het laatst de school hadden verlaten, een baan van ten minste drie maanden, hebben gehad. Bij de hogeschoolden had 92% al zo'n baan gehad, bij de middengeschoolden was dat 85% en bij de laaggeschoolden nam dat aandeel verder af tot 75% (tabel 3). Maar ook binnen die groep van personen met enige werkervaring blijkt de arbeidsmarktsituatie van laaggeschoolden precairder: 23% van hen had dan wel al een dergelijke baan uitgeoefend, maar was op het moment van de enquête werkloos. Bij de midden- en hogeschoolden lag dat percentage, met respectievelijk 8 en 3,5%, heel wat lager. Het werkgelegenheidstraject verbetert dus duidelijk naarmate het behaalde initiële scholingsniveau stijgt.

Tabel 3.

Aandeel 15- tot 34-jarigen die het onderwijs hebben beëindigd en die na hun studies gedurende ten minste drie maanden een baan hebben uitgeoefend (in %)

	Alle scholingsniveaus	Laaggeschoolden	Middengeschoolden	Hooggeschoolden
Hebben een baan van ten minste drie maanden uitgeoefend	85,8	74,5	84,7	92,3
waarvan:				
De huidige baan is de eerste baan van ten minste drie maanden	41,9	24,7	40,1	51,8
Momenteel een andere baan	35,0	26,6	36,5	37,0
Momenteel geen werk	8,9	23,2	8,1	3,5
Hebben geen baan van ten minste drie maanden uitgeoefend	14,2	25,5	15,3	7,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: EAK (ad hoc module 2009, microgegevens)

De methode die wordt toegepast om na het verlaten van de school een eerste baan te krijgen, verschilt tussen de verschillende scholingsgroepen. De verschillen zijn vooral uitgesproken tussen de laag- en de hogeschoolden. Voor laaggeschoolden zijn familie of vrienden het voornaamste kanaal (30%).

Mogelijk kunnen via dit kanaal bepaalde hinderpalen inzake werkgelegenheid worden vermeden die bij formelere methodes wel kunnen opduiken, zoals het gebrek aan een diploma en de moeilijkheden om competenties te signaleren. Hierna volgen de spontane sollicitaties (22%), terwijl telkens bijna 10% van

de banen werden gevonden dankzij de overheidsdienst voor arbeidsbemiddeling of een onderwijsinstelling. Bij de hogeschoolden vormt de spontane sollicitatie de belangrijkste methode om aan een eerste baan te geraken. In respectievelijk 16 en 15% van de gevallen werden advertenties en onderwijsinstellingen (in dit geval de hogeschool of de universiteit) gebruikt om een baan te vinden. Het familiale netwerk wordt bij hen veel minder vaak ingeschakeld dan bij de andere scholingsgroepen.

Aanbevelingen van de Raad

Op basis van de in de verschillende delen van het verslag gemaakte vaststellingen, formuleerde de Raad een aantal aanbevelingen om de arbeidsmarkt-situatie van laaggeschoolden in België te verbeteren. Deze kunnen worden onderverdeeld in drie groepen. Vooreerst dient de instroom van jonge laaggeschoolden op de arbeidsmarkt gereduceerd te worden, door het beperken van het aantal personen die het onderwijstelsel verlaten zonder voldoende vaardigheden. Daarnaast moet specifieke actie worden ondernomen om de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt te begeleiden en op te leiden tot inzetbare arbeidskrachten. Ten slotte kan de creatie van laaggekwalificeerde arbeidsplaatsen ondersteund worden. Om vroegtijdige schoolverlating terug te dringen, beveelt de Raad aan om de bekwaamheden van de jongeren regelmatig te beoordelen en ze snel te oriënteren naar studies die aangepast zijn aan hun vaardigheden. Er moeten opleidingstrajecten worden voorgesteld die de algemene basisvorming aanvullen met door de arbeidsmarkt gezochte technische of beroepsbekwaamheden. Bedrijfsstages zijn opportuniteiten om vertrouwd te raken met het beroepsleven. Jongeren moeten ook correct worden geïnformeerd over het (lange termijn) rendement van hun studies. Het principe van de leerplicht zou wellicht moeten evolueren in de richting van een doelstelling inzake minimale bekwaamheden, waardoor jongeren in moeilijkheden sneller op de arbeidsmarkt zouden kunnen komen en hun opleiding achteraf zouden kunnen voltooien. De mogelijkheid van een 'tweede kans', met andere woorden de mogelijkheid om opnieuw naar school te gaan, zou op grotere schaal moeten worden toegepast. De opleidingen zouden ook moeten worden opgesplitst in modules die geleidelijk kunnen worden aangevuld. De verkregen vaardigheden kunnen dan worden gevalideerd aan

de hand van getuigschriften. Om hun signaalfunctie naar werkgevers te behouden, dienen toegekende diploma's overeen te stemmen met een reële bagage in termen van kennis en bekwaamheden.

Voor de begeleiding en opleiding van de laaggeschoolden spelen de overheid, via de overheidsdiensten voor arbeidsbemiddeling, en de ondernemingen een belangrijke rol.

De diensten voor arbeidsbemiddeling kunnen in de groep van nieuwe werkzoekenden een onderscheid maken tussen deze welke zich onmiddellijk op de gewone arbeidsmarkt kunnen aanbieden, en die welke voorafgaande actie behoeven om de door de werkgevers verwachte bekwaamheden te verwerven. Voor deze laatsten moet een project worden uitgestippeld met concrete en realistische doelstellingen, dat systematisch wordt opgevolgd. Daarbij moeten korte en intensieve trajecten voorrang krijgen, zoveel mogelijk via werkervaringen in het normale arbeidscircuit.

Indien nodig moet in de eerste plaats werk worden gemaakt van het beheersen van de basiskennis (alfabetisering, kennis van de landstaal, noties van informatica, enzovoort) en van de attitude die onontbeerlijk is om in het beroepsmilieu te worden ingeschakeld (naleving van regels en werktijden, discipline, enzovoort). Dit effent het pad voor kwalificerende beroepsopleidingen (met name voor knelpuntberoepen), bedrijfsstages, of voor een rechtstreekse overgang naar de arbeidsmarkt.

Personen van buitenlandse origine en oudere arbeidskrachten verdienen bijzondere aandacht. Voor hen moet het beleid tot validering van hun diploma's en bekwaamheden verder worden ontwikkeld.

Laaggeschoolde werkzoekenden ondervinden soms concurrentie van hogergeschoolden die, om een baan te vinden, bereid zijn hun eisen ten aanzien van de kwaliteit van de arbeidsplaats en het bezoldigingsniveau af te zwakken. Op lange termijn is een dergelijke situatie van overkwalificatie voor niemand voordelig. De ondernemingen moeten de benodigde bekwaamheden dus nauwkeurig omschrijven en die kandidaten selecteren die aan de vereiste criteria voldoen.

Ook werkenden moeten, naast de op het terrein verworven bekwaamheden en ervaring, formelere opleidingen kunnen volgen om hun kennis bij te spijkeren, en inzetbaar te blijven op de arbeidsmarkt. Aan laaggeschoolde werknemers moeten

opleidingen worden voorgesteld die de bekwaamheden verruimen en gemakkelijk overdraagbaar zijn.

Nieuwe banen voor hooggeschoolden in de 'keniseconomie' houden deels een 'meesleepeffect' in, waardoor ook een aantal jobs voor laaggeschoolden ontstaan. Hun ongunstige positie op de arbeidsmarkt rechtvaardigt echter dat de overheid ingrijpt om de creatie van laaggekwalificeerde banen te ondersteunen, zonder daarom activiteiten die niet langer gevraagd zijn, kunstmatig in stand te houden.

Terwijl werken ook voor laaggeschoolden 'lo-nend' moet zijn, zijn de loonkosten een essentiële determinant voor hun kansen op werk. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het grote succes van de dienstenchequesregeling voor het verrichten van huishoudelijke diensten. Maatregelen die een vermindering van de arbeidskosten beogen (bijvoorbeeld een vermindering van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid) hebben een positieve impact op de vraag naar arbeidskrachten, en in het bijzonder indien de maatregel op de lage lonen wordt gericht. Het loonniveau gebruiken als subsidiëeringscriterium is ook eenvoudig en de substitueringsrisico's tussen categorieën van begunstigden (risico's die zouden kunnen opduiken door criteria zoals leeftijd of werkloosheidsduur) worden erdoor beperkt. De efficiëntie van de genomen maatregelen moet systematisch worden nagegaan. De duurzaamheid van de inschakeling op de arbeidsmarkt (niet noodzakelijk in dezelfde onderneming) is het ultieme bewijs dat het inschakelingsproject geslaagd is. Het is dus weinig zinvol tewerkstellingsformules voor te stellen voor activiteiten waarin de betrokkenen een beroepservaring opbouwen die op de arbeidsmarkt niet wordt gevraagd.

Tijdelijke en uitzendcontracten zouden moeten dienen als springplank naar vaste banen. Dat geldt blijkbaar, mede door de grotere substitueerbaarheid van arbeidskrachten voor banen waarvoor geen groot menselijk kapitaal is vereist, minder voor de laaggeschoolden dan voor de andere categorieën. Persoonlijke ontwikkelingsplannen en invoeginterimformules zijn er op gericht de overgang te vergemakkelijken van laaggeschoolde jonge uitzendkrachten naar duurzame contracten.

Ten slotte kan de vraag naar laaggeschoolde arbeid ook worden aangewakkerd door de arbeidsorganisatie aan te passen, bijvoorbeeld door de verschillende taken van een complexe functie te

ontbinden. Het gaat erom laaggeschoolden nuttige en gewaardeerde taken te laten uitvoeren door de activiteiten van de hoogst geschoolden (vaak diegenen die het moeilijkst te rekruteren zijn en die het best betaald worden) te heroriënteren naar hun basisberoep, wat hun productiviteit ten goede kan komen.

Hélène Zimmer

Philippe Delhez

Jan De Mulder

Hoge Raad voor de Werkgelegenheid

Noten

1. <http://www.werk.belgie.be/publicationDefault.aspx?id=39096>
2. De opsplitsing volgens scholingsniveau gebeurt op basis van de ISCED-classificatie (International Standard Classification of Education). Personen worden als 'laaggeschoold' beschouwd indien ze geen getuigschrift van het middelbaar onderwijs hebben behaald (ISCED 0-2), 'middengeschoolden' hebben een getuigschrift van het middelbaar onderwijs, maar geen diploma hoger onderwijs (ISCED 3-4) en 'hooggeschoolden' bezitten een diploma van het hoger onderwijs (ISCED 5-6).
3. Voor deze oefening werden de gedetailleerde microgegevens van de EAK gebruikt, die bij het opstellen van het HRW-verslag beschikbaar waren tot en met het jaar 2011.
4. De schattingen gebeuren hierna met een logit-specificatie op de ongewogen gegevens, dat wil zeggen dat geen rekening wordt gehouden met de berekende kalibratiecoëfficiënten om de resultaten van de enquêtes te extrapoleren naar het geheel van de populatie.
5. Het gaat dus niet om de afkomst, maar wel om de nationaliteit.
6. Man, middengeschoold, woonachtig in Vlaanderen, leeftijd van 35 tot 49 jaar, Belg, alleenstaande, niemand ten laste.
7. De enquête naar de arbeidskrachten is sinds 1983 beschikbaar voor België. Er werden echter verscheidene grote veranderingen in aangebracht. Tot 1998 werd de enquête slechts gedurende één kwartaal gehouden, terwijl ze vanaf 1999 doorlopend werd.
8. Op het ogenblik van de opstelling van het verslag waren slechts drie kwartalen beschikbaar.
9. In de gegevens van de RVA worden personen die een leer-tijd hebben gevolgd (waarbij niet is geweten of die al dan niet werd beëindigd) opgenomen in de groep van de laaggeschoolden.